

NEOLİBERALİZM ve ÜNİVERSİTELERİN DÖNÜŞÜMÜ

Yasemin ÖZGÜN*

Günümüzde genel olarak eğitim sistemindeki ve özel olarak da yüksek öğrenim sisteminde yaşanan dönüşümü, kapitalist toplumsal ilişkilerin bugün aldığı biçim olan neoliberal politikalar ele alınmadan tartışmak olanaklı değildir. İktidar sahipleri açısından yükseköğrenim alanı her zaman özel bir çatışma alanı olmuştur. Günümüzde üniversiteler, emekçilerin yeteneklerini işgücü pazarına uyarlayarak sermayenin ve devletin ihtiyaçlarını toplumun ihtiyaçları gibi sunma görevini üstlenmişlerdir. 1970'lerde düşen kar oranları, enflasyon, işsizlik ve ödeme dengesindeki açığa çare olarak kapitalizmin yeni yapılanış biçimi olarak neoliberalizm öne sürülmüştür. Bu hedefler doğrultusunda devletin görevleri gerekli hukuki, kurumsal ve ideolojik düzenlemeleri yaparak yeni küresel düzenin kurulması ve işlerlik kazanması için ülke çapında önlemler almak olmuştur. Geliştirilen esnek çalışma ilişkileri aracılığıyla emeğin baskılanması ve disiplin altına alınması daha da kolaylaşmakta, sermaye birikiminin istikrarını bozan her türlü hukuk kuralı, yasa ve düzenlemenin engel olmaktan çıkması mümkün olabilmektedir. Bu yazıda öncelikle üniversitelerdeki neoliberal dönüşümün genel olarak mekanizmalarına, diline, tekniklerine baktıktan sonra bu teknik ve mekanizmaların Türkiye'nin ekonomik ve siyasal yapısında aldığı biçime bakacağım.

Üniversitenin piyasalaşması uzun bir tarihe sahiptir. Uzun bir süredir artan öğrenci sayısı karşısında yüksek öğretimin kaynak yetersizliği içinde olduğu düşünülmüş ve bu sorunun çözümü için bulunan formül müfredatın standartlaştırılması olmuştur. Böylelikle de bilgi, öğrencilerin satın alacağı bir ürüne dönüştürülerek ders kitabı formatında paketlenmiştir.

Üniversitede son dönem yaşanan değişime "akademik kapitalizm" demek yanlış olmayacaktır. Her ne kadar üniversite çalışanları geniş ölçüde devlet kaynaklarını kullansalar da üniversiteler dış kaynak elde edebilmek için bir rekabet içine girmişlerdir. 1980'lerden bu yana bir yandan devlet kaynaklarından fayda-

---

* Yard. Doç. Dr. Eskişehir Anadolu Üniversitesi

lanmanın koşulu olarak diğer yandan da rekabet ortamında ayakta durabilmek için üniversiteler bilgi, yetenekler, müfredat, finans, muhasebe ve işletmenin ticari modellerini benimseme konusunda teşvik edilmişlerdir (Levidow, 2000: 1). Ne yazık ki bu önlemler üniversitenin en temel var olma koşullarından biri olan eleştirel çözümlene yapma alanını ortadan kaldırmıştır.

Levidow'un belirttiği gibi klasik liberalizm her türlü direnç ve bariyeri doğal olmayan bir müdahale olarak niteleyip 'piyasa'yı özgürlük alanı olarak idealleştirmiş ve liberalizm militanları bu görüşü özelleştirmelerle ve serbest piyasa söylemleriyle sürdürmüşlerdir. Bugün de aynı biçimde neoliberalizm, geçmişin kolektif kazanımlarını silip, kamuya ait ne varsa özelleştirmekte, karları sübvansetmek için devlet harcamalarını devreye sokmakta ve ticaret engellerini ortadan kaldırıp küresel pazarın rekabetini şiddetlendirmektedir. İnsanları satıcı ya da alıcı bireylere indirgeyerek neoliberalizm, insan ve doğa kaynakları üzerinde büyük bir sömürü gerçekleştirmektedir.

Neoliberalizm ve 'Bilgi ve İletişim Teknolojileri'

Eğitimle ilgili değerler üzerinden yaşanan çatışmalar bir yandan da bilgi ve iletişim teknolojileri üzerinden yürütülen tartışmalarla ilgilidir. Bugünün neoliberal ideolojisi içinde piyasalaşma tutumları, bilgi ve iletişim teknolojilerinin sosyo-ekonomik niteliklerine içkin olarak ele alınmaktadır.

Neoliberal projenin merkezinde yer alan 'bilgi toplumu' ve 'bilgi ekonomisi' kavramları sosyo-politik zorunluluklarını teknolojik değişimden alırlar. Bilgi toplumu paradigmasına göre bilginin yönetimi, niteliği ve hızı ekonomik rekabetin gerekliliklerindedir. Buna göre bilgi ve iletişim teknolojileri verimliliği artırmak ve yeni hizmet sektörlerini piyasaya açmak için son derece donanımlı işgücüne gereksinim duyar. Bu temelde de bilgi ve iletişim teknolojileri uzaktan eğitime, yaşam boyu eğitime herkesin ulaşabileceği fikrini desteklemiştir.

Bilgi ekonomisi söylemine göre 'insan sermayesi' çalışanın verimliliğini ve yaratıcılığını artırmanın, hizmet ekonomisinin etkinliğini artırmanın, ekonomik rekabetin ve sonuçta da istihdamın koşullarından biridir. Esas olarak 'insan sermayesi' ancak toplumsal bir ağ içinde var olabilecek yetenekleri bireyselleştirerek, toplumsal yeteneklerin bireylerin mülkleri olarak fetişleştirilmesine neden olur. Bilgi ekonomisi senaryosuna göre işletmelerden, işgücü ve işgücünün bilişsel kapasitelerinin kolayca transfer edilebilir olması istenmektedir. Böylelikle işgücü pazarı vasıflı eleman kıtlığı çekecek ve güvencesizlikle kuşatılmış olarak işgücü pazarında esnek olarak istihdam edilebilmek için emekçiler, pazarın gereksinimlerine göre vasıflar edinmek zorunda kalacaklardır (Levidow, 2000:3).

Neoliberal ideolojiye göre varlıklarını sürdürebilmek için üniversiteler kendi verimliliklerini artırmak zorundadırlar. Buna göre üniversiteler bilgiyi paketlemeli, esnek eğitimi, bilgi ve iletişim teknolojileri dolayısıyla sunmalı, 'bilgi emekçileri' için gerekli eğitimi vermeli ve bunların hepsini mümkün olan en düşük maliyetle sağlamalıdır. Bütün bu verimlilik önlemleri sonucunda üniversiteler toplumsal değişmeye rehberlik etmek yerine işletmecilik ve gelir ençoklaştırılması hedeflerine boyun eğer duruma gelmişlerdir. Neoliberal stratejiler açısından asıl hedef işgücünün vasfını artırmak değil eğitim gibi emek-yoğun bir hizmet sektöründe işgücü maliyetini denetim altında tutmaktır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri bilginin nasıl kodlandığını ve teknolojilerin içine nasıl yerleştirildiğini açıklar. İnsan niteliklerinin meta olarak fetişleştirilmesi gibi, akıllı silahlar, çevre açısından temiz ürünler, kusursuz teknikler, ehil bilgisayarların vb. de insan benzeri nitelikler taşıması istenir. Bu fetişizm bir yanılsama olmayıp aksine, teknolojiye toplumsal bir metafor biçmek, belli bir bilgiyi standartlaştırmak gibi belli birtakım amaçların diğerlerine tercih edilmesini kapsayan niteliklerin "şeylere" harcanmasından oluşan gerçek bir süreçtir. Böylelikle çok daha geniş bir denetim alanı, sömürme gücüne sahip olanların ya da işgücünü yönetenlerin eline geçmektedir. Bu biçimde denetim kişisel olmayan dolaylı yollardan yapılmış olmaktadır. 'Kalite kontrol' retoriğinin arkasında, öğretmenlerin yerini performans ölçümlerinin standartlaşmış niteliksel yöntemlerinin sözde uzmanlarının almaları yatmaktadır. Çoklukla öğretmenlerin kendisi de bu yöntemleri içselleştirmiş olarak hayata geçirmektedirler. Sonuç olarak da toplumsal ilişkiler eğitime ait yazılım programları ve onların tüketicilerinden oluşan şeyler arasındaki ilişkilere dönüşmüş olmaktadır.

Görüldüğü üzere bu dinamikler, toplumsal ilişkilerin şeyler arasındaki ilişkilere dönüştüğü meta değişimine benzemektedir: "Üretenlere kendi emekleri arasındaki toplumsal ilişkiler olduğu gibi görünür, yani, çalıştıkları yerdeki kişiler arasındaki doğrudan toplumsal ilişkiler olarak değil kişiler arasındaki maddi ilişkiler olarak ve şeyler arasındaki toplumsal ilişkiler olarak" (Marx, 1976: 13).

Levidow'un (2000: 5) önerdiği üzere yükseköğrenim sorununda etkinlik adı altında önümüze konan şeyin hangi nitelikler, değerler ve toplumsal ilişkiler için sağlanması gerektiğini sormamız gerekir. Yine aynı biçimde bilgi ama kimin çıkarına ve kimlerin denetiminde? Ancak bu sorular zihnimizde olarak egemen politikaların dilini ideolojik ve maddi açılardan çözümlenmek mümkün olabilir. Bu çözümlenme bize, toplumsal ilişkilerin piyasalaşmasına ait gündemin dayatılması, doğallaştırılması ve meşrulaştırılması karşısında gerekli mücadele silahlarını verebilecektir.

Uluslararası Kuruluşlar ve Yükseköğrenim

Kapitalizmin krizinden çıkışına çözüm olarak küresel çapta öngörülen yapısal değişimleri gerçekleştirmek üzere neoliberal politikalar Yapısal Uyum Programları içinde bütünleştirilmiştir. Bu politikalar, IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi küresel faaliyet gösteren kuruluşlarca yönlendirilmiştir. Yapısal Uyum Programları temel olarak devletin bugüne kadar faaliyet gösterdiği alanlardan çekilmesi, piyasaların etkin işlemlerini sağlayacak düzenlemeler yapılması, ulus devletlerin dünya piyasalarıyla bütünleşmesini engelleyecek finansal ve mali kısıtların kaldırılması, verimliliğin artırılması için önlemler alınması gibi değişim politikalarını içermektedir. 1987 senesine kadar ekonomik hedeflere öncelikle yönelen uyum politikaları, sonrasında başta eğitim ve sağlık olmak üzere sosyal politika hedeflerine yönelmiş ve böylelikle Türkiye ve diğer "az gelişmiş" ülkelerde uygulanan sosyal devlet ve kalkınma politikaları yerini sözü edilen bu küresel bütünleşme programlarına bırakmıştır (Ünal, 2003: 104).

Önde gelen uluslararası aktörler olarak IMF ve Dünya Bankası OECD ülkelerini egemenliği altına almak için mutemetlerinin stratejilerini incelemektedirler. Öyle ki, neoliberal projede ABD sermayesi bir yandan asli yürütücü güç işlevi görürken diğer yandan da başka yerlerdeki ortakları ve taklitçileri için de bir model görevi görmektedir (Levidow, 2000: 5).

Yıllardır Dünya Bankası yüksek öğrenim için bir "Reform Programı"nın girişimciliğini üstlenmiştir. Bu programın başlıca özellikleri özelleştirme, kuralsızlaştırma ve piyasalaştırma hedefleri doğrultusunda önerilerde bulunmasıdır. Dünya Bankası Raporu'na göre "Reform gündemi kamu mülkiyeti ya da devletin planlama ve düzenlemesinin dışında piyasaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Yükseköğrenimin piyasaya yönelik olarak yeniden yapılandırılmasının altında dünya çapında yükselen piyasa kapitalizmi ve neoliberal ekonominin ilkeleri yatmaktadır.

Özel bir hizmet olarak yüksek öğretim sınırlı bir arza sahiptir, halkın tümünün talep ettiği bir hizmet değildir ve erişmenin belli bir bedeli vardır. Neoliberal bakış açısından burada sorunun ya da fırsat olarak görülenin ne olduğu sorulabilir. Piyasa güçlerinin nasıl işlediğine dair tüketiciler olarak görülen işletmeler ve sanayi kesimi göreceli olarak bilgilidirler ancak hizmet sağlayıcılar olarak görülen üniversite yöneticileri ve çalışanlarının bu konuda eksiklikleri vardır. Bu da piyasa güçleri için ideal bir ortam sunmaktadır. Dolayısıyla talebi karşılamak, yükseköğrenimin bütünüyle kendi kendini finanse etmesini gerektirecektir.

Sorunu bu biçimde tanımladıktan sonra Dünya Bankası'nın hazırladığı rapor geleneksel üniversiteler ve çalışanlarını çözüme ulaşmada en önemli engel olarak

görmektedirler. Esas olarak eğitimin biçim ve içeriğine müdahalede bulunurken özel yatırımcılar devlet harcamalarından büyük karlar elde etmektedirler (Steck, 2003: 66). İş dünyası ve üniversite yönetimi öğrenci- öğretim üyesi ilişkilerini yeniden tanımlayarak bir tür şirket ortaklığı ilişkisi içine girmişlerdir.

Piyasanın değerleri ve piyasa yönelimli hayatın kültürel ve örgütsel tarzı üniversiteyi değiştirmektedir. Sanayi-üniversite işbirliği bu değişimleri yaratan tehlikelerden bir tanesidir. Sanayiden gelen para ister araştırma için ister başka amaçlar için kullanılсын isterse de girişimci üniversiteler kendi değerlerini kendi öğrencileri için kullanmak yerine pazara satsınlar, üniversiteler en derin değer ve yükümlülüklerinin çıktığı, piyasa değerlerinin üniversitenin değerleri olmaya başladığı bir yola girmiş bulunuyorlar.

Özuguşur, 20. yüzyılda Batı'da genel olarak eğitim alanı ve üniversitelerin, sanayi kapitalizminin gereksinimleri ile siyasal demokrasinin gereksinimleri arasındaki çatışmalar tarafından biçimlendiğini öne sürer (1998: 49). Günümüzde kapitalizmin ulaştığı noktada eğitimde neo-liberal eğilimli politikalar sadece Türkiye gibi "az gelişmiş" ülkelerde uygulanmayıp Batı'da pek çok ülkede çok daha önceden uygulamaya sokulmuş, siyasal demokrasi mücadelelerinin zayıf düştüğü bu dönemde sözü edilen politikaların eğitim hakkını ortadan kaldırdığı ve toplumsal eşitlik ve adalet ilkesinin önemli ölçüde yara aldığı görülmüştür.

Neoliberalizm ve Türkiye'de Üniversitenin Dönüşümü

1970 krizini izleyen dönemde Türkiye'de kapitalist sistemin dönüşümü 1980 darbesi ile gerçekleştirilmiştir. Darbe sonrası pek çok öğretim üyesi üniversiteden atılmış ve üniversiteler üzerindeki devlet baskısı artmıştır. 1981 yılında Yükseköğrenim Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte üniversiteler üzerindeki denetim kurumsallaştırılmış diğer yandan da üniversiteler piyasa koşullarına göre yeniden yapılandırılmaya başlanmıştır. Üniversiteler üzerindeki idari baskılar bütün karar alma mekanizmalarının merkezileştirilmesi ve Yüksek Öğretim Kurulu'nun (YÖK) denetimine verilmesiyle sağlanmıştır. Akademik özerkliğini tamamen ortadan kalkmasıyla beraber bu anti- demokratik yapının izlerini akademik ve bilimsel çalışmalarda da görmek mümkündür. Aynı zamanda finansal kısıtlamalar hükümet bütçesinden üniversiteye ayrılan payın azaltılmasına ve akademisyenlerin reel ücretlerinin düşmesine neden olmuştur. Akademik özgürlüğe getirilen bu tür baskılar üniversitenin yeniden yapılandırılmasına karşı yükselen olası tepkilerin de önüne geçmiştir.

Türkiye'de üniversiteler üzerindeki neoliberal yeniden yapılanmanın iki platformda gerçekleştirildiğinden söz edilebilir. Birincisi üniversitelerin kurumsal ya-

pırlarındaki dönüşüm ve ikinci olarak da akademik programların neoliberal dönüşümünün gerçekleştirilmesi.

Türkiye’de Üniversitelerin Kurumsal Dönüşümü

Üniversitelerin kurumsal olarak yeniden yapılandırılmasındaki aşamalardan biri üniversitelerin finansmanı alanında yaşanmıştır. İlk olarak “katkı payı” adı altında ödenen öğrenci harçlarıyla gündeme gelen finansal dönüşüm giderek bu harçların artışı üniversitelerin ticaret kuruluşuna dönüşmesinin adımlarından sadece birini oluşturmuştur. Bugün üniversitelerde sunulan sağlık dahil her türlü hizmetin karşılığının ödenmesi mecburi hale gelmiş ve üniversitelerde olması gereken fırsat eşitliği önemli ölçüde zedelenmiştir. Özel kurumlar tarafından verilen burslar ise öğrencinin istediği alanda eğitim görmesine izin vermemekte, öğrenciyi piyasanın tercihleri doğrultusunda alanları seçmeye zorlamaktadır. Bunun yanında uzaktan öğretim, yaşam boyu öğrenim kursları vb. bilgi ve iletişim teknolojilerine dayalı hizmetler para karşılığında sunulmakta ve bu hizmetlerin gelirleri üniversite bütçelerinin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.

Ayrıca üniversiteler toplumun gereksinim duyduğu alanlar yerine çok daha karlı sayılabilecek alanlarda bilimsel çalışmalar (!) yapmayı tercih etmektedirler. Böylelikle de devlet müdahalesiyle özerklikleri ortadan kalkmış ve her türlü baskı ve sindirme politikalarıyla yüz yüze kalan üniversiteler aynı zamanda sermayenin artan baskısıyla da yerine getirmeleri beklenen toplumsal işlevlerinden tamamen uzaklaşmışlardır.

Neoliberal yeniden yapılanma döneminde Türkiye’de üniversitelerin kurumsal olarak dönüşümünde bir diğer dönüm noktası özel üniversitelerin açılmasıdır. YÖK’ün öncülüğünde yaşanan neoliberal dönüşüm sonucunda, özel üniversiteler ve kamu üniversitelerinden oluşan ikili bir yapı oluşturulmuş, kamu üniversiteleri de gerek üniversite öncesi dersane harcamaları, gerekse harç, barınma ve beslenme masrafları ile neredeyse tümüyle paralı hale getirilmiştir.

1982 Anayasası özel üniversitelerin açılmasına izin vermediği için özel üniversiteler vakıf üniversiteleri statüsünde açılmışlardır. YÖK Başkanı seçilmesinin hemen ertesinde yeni YÖK Başkanı’nın yükseköğrenimin paralı olması ve öğrencilerin burslu olarak okumaları önerisi hem Dünya Bankası’nın yükseköğrenim alanındaki projelerine hem TÜSİAD yükseköğrenim raporunu hem de YÖK’ün hazırlamış olduğu yükseköğrenim strateji raporunu esas alır niteliktedir.

TÜSİAD’ın 27 Ekim 2008 tarihinde açıkladığı “Türkiye’de Yükseköğretim: Eğilimler, Sorunlar ve Fırsatlar” başlıklı raporda YÖK’ün merkezîyetçi yapısı eleş-

tirilmekte ve özerk bir üniversite yapısı önerilmektedir. Raporda önerilen özerkliğın, üniversite bileşenlerinin akademik özgürlüğün bir parçası olarak gündeme getirdiğı yönetsel özerklik değil, üniversiteyi bütünüyle şirket mantığına hapseden “mali özerklik” olduğu anlaşılmaktadır.

TÜSİAD’ın içeriğini çarpıttığı “mali özerklik” kavramı üniversitelerin kendisine tahsis edilen kamusal fonları bilimsel amaçlar doğrultusunda özgürce kullanmasını değil, üniversitenin kapitalist bir işletme mantığıyla yönetilmesini öngörmektedir. Bunun için önerilen ise, üniversitenin cari ve personel harcamalarını azaltması, buna karşılık gelir getiren faaliyetlere ağırlık vermesidir. Bunun pratikteki anlamı üniversitelerin geçmişte parasız olarak yerine getirdiğı birçok hizmeti paralı hale getirmesi ve piyasa ile daha yoğun bir ilişkiye girmesidir. Sonuç olarak mali özerklik önerisi ile üniversiteler kendi yaratacakları döner sermaye gelirlerine bağımlı hale getirilmeye çalışılmakta ve sermayenin ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde yeniden yapılandırılmak istenmektedir. TÜSİAD’ın reform önerisinde üniversite bileşenlerinin talepleri dikkate alınmamakta, üniversite bileşenleri ve üniversite ile ilişkili toplumsal kesimler, kapitalist şirket mantığına uygun olarak “paydaşlar” (hissedar) olarak anılmaktadır.

Bu dönüşümün bir başka ayağını ise ve küresel piyasalara açılarak Avrupa üniversitelerinin ABD üniversiteleriyle rekabet etmesinin koşullarını hazırlamak amacıyla hazırlanan Avrupa Yükseköğrenim Alanına girme projesi oluşturmaktadır. 2000 yılında Lizbon’da Avrupa Birliği’nin önüne koyduğu hedef 2010 yılına kadar “dünyanın bilgiye dayalı en rekabetçi ve dinamik ekonomisi haline gelmek” olarak belirlenmiş ve eğitim alanı da bu hedefi gerçekleştirmenin en önemli araçlarından biri olarak tanımlanmıştır. Bu strateji 1999’da 23 ülkenin katılımıyla Avrupa Yüksek Öğrenim Alanı oluşturma girişimi olarak başlayan Bologna sürecinin temel referanslarından biridir. Bugün bu sürece dahil olan ülke sayısı 46’ya ulaşmıştır ve Türkiye 2001 yılından itibaren Bologna sürecine üyedir ve üyeliğini aktif olarak sürdürmektedir. İçinde bulunduğumuz dönemde Türkiye’de yükseköğrenim alanındaki yapısal değişiklikler Bologna sürecinin istekleri doğrultusunda gerçekleştirilmekte, Lisansüstü Eğitim- Öğretim Yönetmeliğı (2003), Akademik Değerlendirme ve Kalite Geliştirme Yönetmeliğı (2005) gibi pek çok yasal ve kurumsal düzenleme bu süreç doğrultusunda düzenlenmektedir (Çetingök: 2009).

Ayrıca YÖK’ün 2006 yılında hazırladığı Strateji Raporunda da Bologna sürecine referanslar verilmekte ve Bologna sürecinin en önemli hedeflerinden biri olan ve yükseköğrenimin standartlaşması ve modülerleşmesi gereğine işaret edilmektedir. Burada söz konusu olan standartlar yine sermayenin gereksinimlerine uygun tek tip insan yetiştirmeye dönük önermeler dizisidir. Raporun yine Bolog-

na süreci doğrultusunda aldığı bir başka karar ise üniversite dışı paydaşlar olarak nitelenen sermaye ve iş çevrelerinin, sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin üniversite yönetiminde söz sahibi olmasıdır. Adım adım uygulamaya konulan bu karar uyarınca sermayenin üniversiteye doğrudan müdahalesinin önü açılmak istenmekte ve üniversiteler satılabilir bilgi üreten kurumlar haline dönüştürülmek istenmektedir.

Türkiye’de Üniversitelerde Akademik Program ve Kültürün Dönüşümü:

Üniversiteleri derinden etkileyen neoliberal dönüşüm süreci sadece finansal ve idari açılardan yaşanmamış, aynı zamanda bilimsel çalışmaların niteliğinin değişmesinden tutun, derslerin içeriğine ve disiplinlerin programlarına kadar akademik olarak da üniversiteler üzerinde son derece etkili değişim ve dönüşümlere neden olmuştur. Burada iki temel amaçtan söz edilebilir. Birincisi piyasanın gereksinimleri doğrultusunda öğretim elemanı yetiştirmek ve ikincisi yine piyasanın ihtiyaç duyduğu eleştirel düşünceden ve sistemin temel işleyişini sorgulamaktan uzak, bireysellik ve faydacılığı esas alarak piyasanın istediği biçimde tavır, tutum ve davranışlar geliştirebilen atomize bireyler yetiştirmektir. Kapitalistler arasındaki rekabet hızla devam ettiği ölçüde teknoloji ve üretim organizasyonundaki değişimler aynı zamanda sermayenin istihdam ettiği elemanların da sürekli olarak bu değişime ayak uydurmasını dayatmakta ve rekabet ortamında aynı işi daha az kişinin yapmasına yönelik teknikler geliştirilmektedir (Ercan, 2006: 3). Sonuç olarak iş dünyasının talepleri doğrultusunda yaşam boyu eğitim almak zorunda kalan bir nesille karşı karşıyayız.

Üniversitedeki ticarileşme süreci, üniversitedeki istihdam biçimlerini de etkilemiş, üniversite bünyesindeki birçok hizmet taşeronla devredilmiştir. Bugün Türkiye’de neoliberal politikaların yüksek öğrenim alanında ortaya koyduğu en önemli sorun üniversite emekçilerinin yeni istihdam rejimi uyarınca esnek ve iş güvencesinden yoksun olarak çalışmaya sevk edilmeleridir. Özellikle araştırma görevlileri burslu öğrenci statüsüne indirgenerek mesleklerinin başında güvenceden yoksun çalışmaya mahkûm edilmekte aynı zamanda üniversitenin geleceği de ipotek altına alınmaktadır. Burada temel amaç akademik yaşamlarının başında iş güvencesi olmayan ve bütünüyle üniversite yönetimine bağımlı akademisyenler yetiştirmektir (Müftüoğlu: 2008).

İş güvencesinin ortadan kaldırılmasıyla akademik özgürlükler ipotek altına alınmakta, muhalif ve eleştirel bilim insanlarının egemen ideolojiye, YÖK sisteminin otoriter hiyerarşisine ve üniversitelerin muhafazakârlaşma yönündeki piyasacı dönüşümüne karşı ses çıkarmalarının önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Sonuç Yerine

Kapitalizmin yaşadığımız neoliberal dönemi uluslararası sermayeye giderek daha fazla güç kazandıran ulusal ekonomiler üzerinde mutlak bir egemenlik kurduran, toplumlar, halk ve emek açısından ciddi kayıplara yol açan özellikler göstermiştir. Bugün yaşanan süreç esnek çalışma biçimleri, işsizlik oranlarının yükselmesi, istihdam güvencesinin yok olması yönünde pek çok uygulamanın birbiri ardına getirilmesiyle gerçekleşmiştir. Üniversitenin bugün karşı karşıya olduğu sorun piyasanın değerlerinin üniversitenin değerlerini ele geçirerek dönüştürmesidir. Elbette iş dünyası ve üniversitenin iç içe geçmesi yeni bir gelişme değildir. Üniversitelerin ticarileşme eğilimleri son dönemde birdenbire ortaya çıkmış bir olgu da değildir. İster araştırma olsun ister bilgi ya da eğitim pek çok önde gelen üniversitenin yöneticileri kendi kurumlarına bir ürün satan ticari bir firma gibi yaklaşmaktadır. Üniversitenin tarihinde altın bir çağ yoktur belki ama bugün üniversitenin yapılanmasında ve kültüründe hem dünyada hem de Türkiye’de ciddi bir değişim ve dönüşümle karşı karşıyayız. Bugün üniversiteler, özelleri, vakıfları, şirketleri, taşeronları, teknopark ve döner sermaye uygulamaları ve tüm bunlara eşlik eden ‘kapitalist akademi’ ideolojisiyle adeta diploma pazarlayan ve biricik amacı işgücü piyasasına eleman yetiştirmek olan kurumlara dönüşmüşlerdir.

Kaynakça

- Çetingök, Yeşim (2009) “Türban Söylemi ve Bologna Gerçeği”, http://kongrekaraburun.org/metinlerB6_2.pdf.
- Ercan, Fuat (2006), “İnsan Mühendis mi, Yoksa Mühendis İnsan mı?”, BİA, (22.12.2006).
- Levidow, Les (2000), “Marketizing Higher Education: Neoliberal Strategies and Counter-Strategies”, *Cultural Logic*, Vol. 4, N. 1, Fall.
- Steck, Henry (2003), “Corporatization of the University: Seeking Conceptual Clarity”, *ANALS, AAPSS*, 585.
- Marx, Karl (1976), *Capital*, vol I, Londra: Penguin.
- Müftüoğlu, Özgür (2008), “Para ve Üniversite” *Evensel*, 11 Ocak 2008.
- Özügür, Metin (1998). “Üniversite- Sanayi İşbirliği Programı Üzerine Bir Eleştiri”. *Kültür ve İletişim*. Sayı: (1/2) Yaz.
- Ünal, L. Işıl (2003). “Değişimin Yönetimi için Yönetimin Değişimi: Eğitimde Değişen Ne? Yöneten Kim?”. *Özgür Üniversite Forumu: Eğitim Neye Yarar?*. Sayı: 23 Temmuz-Eylül.